

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΛΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Κωνσταντίνος Μπολέτης

Αρχιτέκτων ΜΑ, Ph.D., Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής Μνημείων Νότιας Κλιτύος Ακροπόλεως.

Το εκτελούμενο από την Επιστημονική Επιτροπή Μνημείων Νότιας Κλιτύος Ακροπόλεως¹ έργο, εντασσόταν μέχρι το Μάιο του 2013 στο έκτοτε καταργηθέν Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων (ΤΔΠΕΑΕ), νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Σήμερα το έργο εκτελείται με προϊσταμένη αρχή την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών. Οι δραστηριότητες της Επιτροπής φέρονται εις πέρας μέσω του τεχνικού της γραφείου, το οποίο υποστηρίζεται από ένα βασικό πυρήνα επιστημονικού και εργατοτεχνικού προσωπικού με συμβάσεις μόνιμης και σταθερής απασχόλησης, διατεθέντος στην Επιτροπή από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών, ενώ ενισχύεται και από προσωπικό με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Η επίβλεψη και εκτέλεση των εργασιών γίνεται από τα στελέχη του τεχνικού γραφείου με αυτεπιστασία. Η τρέχουσα χρηματοδότηση των αναστηλωτικών έργων προέρχεται από δύο πηγές. Τα έργα στο Ασκληπιείο, την Στοά Ευμένους και το Ηρώδειο έχουν ενταχθεί στο ΕΣΠΑ με την μορφή δύο Υποέργων (1. «Αναστήλωση, Συντήρηση και Ανάδειξη του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού και της Στοάς Ευμένους», και 2. «Αναστήλωση, Συντήρηση και Ανάδειξη του Ασκληπιείου»), και με χρονοδιάγραμμα που προβλέπει την ολοκλήρωσή τους στο τέλος του 2015. Τα έργα στο Διονυσιακό Θέατρο έχουν ενταχθεί στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΣΑΕ 2014, «Αναστήλωση Αρχαίου Θεάτρου Διονύσου»), με χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης το 2017.

Α. Διονυσιακό Θέατρο

Στη χρηματοδότηση για την αναστήλωση, στερέωση και ανάδειξη του Θεάτρου του Διονύσου περιλαμβάνεται η εκτέλεση τριών μεγάλων έργων (αποκατάσταση των τριών μεσαίων κερκίδων του κοίλου του μνημείου, αποκατάσταση του ανατολικού πλευρικού του αναλήμματος, αναστήλωση του Χορηγικού Μνημείου του Θρασύλλου) και ενός μικρού που ήδη ολοκληρώθηκε (δύο βάθρα και αντίγραφο αγάλματος του Μενάνδρου στην ανατολική πάροδο). Τα μεγάλα έργα είναι συνεχιζόμενα και χρηματοδοτήθη-

καν αρχικώς με προγραμματική σύμβαση μεταξύ της τέως Νομαρχίας Αθηνών (νυν Περιφέρειας Αττικής) και το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων. Μετά την κατάργηση του ΤΔΠΕΑΕ, η χρηματοδότηση του έργου διεκόπη, εν αναμονή της μεταφοράς του κονδυλίου στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Η επανεκκίνηση του έργου κατέστη δυνατή μόλις τον Οκτώβριο του 2014, οπότε και πραγματοποιήθηκαν σημαντικές προμήθειες υλικών και εξοπλισμού. Καταβάλλεται προσπάθεια για την έγκαιρη χρηματοδότηση στις αρχές του 2015, η οποία, δια της πρόσληψης προσωπικού, θα επιτρέψει την ουσιαστική προώθηση των εκτελούμενων εργασιών, που περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

1. Το Κοίλον

Η μελέτη αποκατάστασης του κοίλου του Διονυσιακού Θεάτρου εκπονήθηκε το 2003 από τους αρχιτέκτονες Κωνσταντίνο Μπολέτη και Κλήμη Ασλανίδη και τον αρχαιολόγο Μαυροειδή Μαυροειδόπουλο. Προβλέπει την αναμόρφωση των ανώτερων περιοχών του διατηρούμενου τμήματός του, που παρουσιάζουν εικόνα έντονης αποδιοργάνωσης, καθώς τα κατά χώραν σωζόμενα εδώλια συνυπάρχουν με διάσπαρτα ή θραύσματά τους, σε τυχαίες θέσεις. Προτείνει τη συμπλήρωση κάθε κερκίδας μέχρι το ύψος του ανώτερου σωζόμενου εδωλίου με αρχαία ακέραια ή συμπληρούμενα διάσπαρτα εδώλια, αλλά και με εδώλια κατασκευασμένα εξ ολοκλήρου από νέους λίθους. Οι κατώτερες περιοχές του σωζόμενου τμήματος του κοίλου θα διατηρηθούν ως έχουν. Η αποκατάσταση θα περιλαμβάνει τα κατά χώραν σωζόμενα εδώλια, ενδεχομένως μετά από αφαίρεση και επανατοποθέτησή τους κατόπιν συγκολλησεως ή συμπληρώσεως, διάσπαρτα εδώλια ή τμήματα τους και εδώλια από νέο υλικό.

Μέχρι σήμερα έχουν εκτελεστεί εργασίες σε έξι σειρές της κεντρικής κερκίδας και σε εννέα σειρές της όμορης προς αυτήν, όγδοης (από τα δυτικά) κερκίδας. Το έργο συνοδεύτηκε από έρευνα για τον εντοπισμό συνανηκόντων θραυσμάτων εδωλίων σε όλη την έκταση του κοίλου, αλλά και στους αποθέτες διασπάρτων.

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΛΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Εικ. 1. Θέατρο Διονύσου: Τμήμα της κερκίδας VIII, όπου εκτελούνται εργασίες αποκατάστασης

Η έρευνα οδήγησε σε ταυτίσεις, που αφορούσαν όχι μόνο σε γειτονικά θραύσματα, αλλά και σε θραύσματα που απείχαν πολύ μεταξύ τους. Το έργο συνοδεύτηκε από ανασκαφικές διερευνήσεις, από τις οποίες προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία για την οικοδομική ιστορία του μνημείου.

Οι τρέχουσες εργασίες εστιάζουν στην όγδοη κερκίδα του μνημείου, όπου έχει εγκατασταθεί μικρή γερανογέφυρα, για την επιτάχυνση του ρυθμού εξέλιξης του έργου. Πραγματοποιούνται συγκολλησεις θραυσμένων αρχιτεκτονικών μελών, συμπληρώσεις με νέο λίθο καθώς και κατασκευή εξ ολοκλήρου νέων εδωλίων και βαθμίδων κλίμακας. Μέχρι στιγμής έχουν εκτελεστεί εργασίες από την πέμπτη έως τη δέκατη τρίτη σειρά (εικ. 1). Ο λίθος που χρησιμοποιείται είναι τραβερτίνης και προέρχεται από την Κορινθία. Επελέγη διότι παρουσιάζει παρόμοια φυσικά χαρακτηριστικά με το υλικό κατασκευής του αρχαίου Θεάτρου, το λίθο δηλαδή της πειραϊκής ακτής. Η λύση αυτή ήταν αναγκαία, καθώς τα διαθέσιμα αποθέματα του πειραϊκού ακτίτη δεν θα επαρκούσαν για την ολοκλήρωση του αναστηλωτικού έργου του κοίλου.

2. Το ανατολικό πλευρικό ανάλημμα

Η μελέτη στερέωσης και μερικής αποκατάστασης του ανατολικού πλευρικού αναλήμματος συντάχθηκε το 2008 από την αρχιτέκτονα Αθηνά Σαμαρά και την

Εικ. 2. Θέατρο Διονύσου: Το ανατολικό πλευρικό ανάλημμα του θεάτρου κατά την εκτέλεση των εργασιών αποκατάστασης

αρχαιολόγο Χριστίνα Παπασταμάτη φον Μόοκ, σε συνεργασία με τον σχεδιαστή Δημήτρη Κουλιάδη. Τα ζητήματα της στατικής επάρκειας της πρότασης υπολογίστηκαν από την πολιτικό μηχανικό Ευφροσύνη Σαμπά.

Το πρόγραμμα του ανατολικού πλευρικού αναλήμματος περιλαμβάνει μια περιορισμένης έκτασης καθ' ύψος αποκατάσταση, με λιθοπλίνθους από τεχνητό κροκαλοπαγή λίθο, το περίγραμμα της οποίας ακολουθεί την κλίση της υπάρχουσας επίχωσης του κοίλου. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η στεγάνωση των ανώτερων στρώσεων του αρχαίου τοίχου και διευθετείται η απορροή των ομβρίων υδάτων προς την ορχήστρα. Επίσης, συμπληρώνονται με νέες και αρχαίες διάσπαρτες λιθοπλίνθους τα αποδομημένα τμήματα της όψης του αναλήμματος, ενώ τα ελλείποντα τμήματα των κατά χώραν σωζόμενων φθαρμένων κροκαλοπαγών λίθων αποκαθίστανται με επί τόπου στερέωση ξυλοτύπου και κατασκευή χυτών συμπληρωμάτων, με οπλισμό τιτανίου (εικ. 2). Προβλέπεται ακόμη η ενίσχυση, κατά τον ίδιο τρόπο, της γωνίας στην οποία γίνεται η συναρμογή του αναλήμματος με τα κατάλοιπα του αναλήμματος βορείως του Ωδείου του Περικλέους.

Το αναστηλωτικό πρόγραμμα στο ανατολικό πλευρικό ανάλημμα έχει ολοκληρωθεί σε ποσοστό περί-

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΑΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

που 65%. Οι εργασίες επικεντρώθηκαν αρχικώς στη δεύτερη και τρίτη αντηρίδα του αναλήμματος. Στη συνέχεια, ακολούθησαν οι εργασίες αποκατάστασης καθ' ύψος του μεγάλου αποδομημένου τμήματος της όψης του πλευρικού αναλήμματος με εντάξεις σε αυτό διασπάρτων αρχαίων κροκαλοπαγών λίθων, τοποθετήσεις νέων τεχνητών λιθοπλίνθων και συμπληρώσεις των κατά χώραν φθαρμένων λιθοπλίνθων στην όψη. Το τελευταίο διάστημα οι επεμβάσεις επικεντρώνονται στη βόρεια απόληξη του τοίχου και στη γωνία, όπου το ανατολικό ανάλημα του κοίλου συναντάται με το βορειοανατολικό, στο επίπεδο της 15ης στρώσης.

3. Το Χορηγικό Μνημείο του Θρασύλλου

Το Χορηγικό Μνημείο του Θρασύλλου διαμορφώνεται στην πρόσοψη του σπηλαίου στο βράχο της Ακροπόλεως, ακριβώς επάνω από το Διονυσιακό Θέατρο. Διατηρήθηκε σχεδόν ακέραιο μέχρι την εποχή της Επανάστασης, οπότε και καταστράφηκε, κατά την πολιορκία της Ακροπόλεως από τους Τούρκους (1827). Η μελέτη αποκατάστασης του μνημείου εκπονήθηκε από τον αρχιτέκτονα Κωνσταντίνο Μπολέτη το 2003. Προβλέπει την σχεδόν πλήρη αποκατάσταση του μνημείου στην αρχική του μορφή, με χρήση του μεγαλύτερου μέρους του αρχαίου υλικού. Η μελέτη έχει βασιστεί στα λεπτομερή σχέδια των J. Stuart και N. Revett (1751-53) και άλλων περιηγητών και καλ-

Εικ. 3. Χορηγικό Μνημείο του Θρασύλλου: Λεπτομέρεια από την αποκατάσταση του δυτικού ανοίγματος του στο ύψος των επικράνων

λιτεχνών, τα οποία τεκμηριώνουν σχεδόν πλήρως τη μορφή και τις διαστάσεις του αρχαίου μνημείου, αλλά και σε νέες παρατηρήσεις και μετρήσεις επί των σωζόμενων αρχιτεκτονικών μελών. Υπεύθυνη για τα σοβαρά στατικά ζητήματα του έργου είναι η πολιτικός μηχανικός Ευφροσύνη Σαμπά.

Για την εφαρμογή της μελέτης, που παρουσίαζε στο παρελθόν μεγάλες δυσκολίες λόγω δυσχερούς πρόσβασης των ογκωδών νέων αρχιτεκτονικών μελών στην περιοχή του σπηλαίου, εγκαταστάθηκε, το 2008, ειδικά σχεδιασμένη γερανογέφυρα. Έχει ήδη ολοκληρωθεί η αποκατάσταση ή ανακατασκευή των αρχιτεκτονικών μελών των κατακόρυφων στηριγμάτων και των περιθωρωμάτων και ευρίσκονται επί του μνημείου με τελικές, ως επί το πλείστον, τοποθετήσεις (εικ. 3). Για τα αρχιτεκτονικά μέλη από πεντελικό μάρμαρο (δομικά μέρη πεσσοῦ και παραστάδων) χρησιμοποιήθηκε λευκό μάρμαρο Διονύσου, ενώ για τα αντιθήματα τους από υμήτιο μάρμαρο έγινε χρήση γκρίζου μαρμάρου Διονύσου. Για τα συμπληρώματα των εσωτερικών αντιθημάτων από ακροπολίτη λίθο χρησιμοποιήθηκε τεχνητός λίθος, ενώ, όταν επρόκειτο για νέα αρχιτεκτονικά μέλη, έγινε χρήση ροδόχρου ασβεστολίθου Επιδαυρίας. Έχει επίσης ολοκληρωθεί, με την χορηγία του Ιδρύματος Ι.Φ. Κωστόπουλου, η κατασκευή του ανατολικότερου λίθου της ζωφόρου. Ήδη

Εικ. 4. Θέατρο Διονύσου: Άποψη του αποκατεστημένου βάθρου του ποιητή Μενάνδρου μετά την τοποθέτηση επί αυτού χυτού αντιγράφου του αγάλματος

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΑΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Εικ. 5. Ωδείο Ηρώδου Αττικού: Οι τρεις σειρές εδωλίων επάνω από την ανατολική πάροδο, μετά την ανακατασκευή τους

συμπληρωμένα αρχαία ή ανακατασκευασμένα αρχιτεκτονικά μέλη σε «παρακαταθήκη» ή σε δοκιμαστική τοποθέτηση, αναμένεται να τοποθετηθούν οριστικώς, με την προβλεπόμενη συνδεσμολογία, ενώ υπολείπεται η ολοκλήρωση της κατασκευής ευάριθμων αρχιτεκτονικών μελών του θριγκού και η τοποθέτησή τους επί του μνημείου. Εκτελέστηκαν επίσης εργασίες συντήρησης στην επιφάνεια του βράχου, στην επαφή του με τη δυτική παραστάδα, όπου παρατηρούνταν εκτεταμένες ρηγματώσεις και κίνδυνος αποκολλήσεων.

4. Τα βάθρα της ανατολικής παρόδου

Η μελέτη της αρχαιολόγου Χριστίνας Παπασταμάτη φον Μόοκ για την αποκατάσταση του τιμητικού μνημείου του ποιητή Μενάνδρου, καθώς και ενός δεύτερου βάθρου άγνωστου ποιητή στην ανατολική πάροδο, εγκρίθηκε από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο το 2008. Μεγάλος αριθμός των λίθων των βάθρων, που κοσμούσαν την πάροδο κατά την αρχαιότητα, είχε απολεσθεί κατά τον 19ο αιώνα.

Στις αρχές του 2012 ολοκληρώθηκε η εφαρμογή της εγκεκριμένης μελέτης με τη διδακτική τοποθέτηση χυτού αντιγράφου αγάλματος του Μενάνδρου επί του αυθεντικού βάθρου (εικ. 4), βάσει σχετικής έρευνας σωζόμενων ρωμαϊκών αντιγράφων του αρχικού αγάλματος του ποιητή από διακεκριμένους ερευνητές και τη διδακτική

Εικ. 6. Ωδείο Ηρώδου Αττικού: Ο δυτικός μετωπικός τοίχος του κοίλου. Προετοιμασία για την εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης

ανασύνθεση του συνόλου, που είχε πραγματοποιηθεί στο Πανεπιστήμιο του Göttingen. Τα στατικά θέματα του έργου ανελήφθησαν από την πολιτικό μηχανικό Ευφροσύνη Σαμπά.

Β. Μνημεία δυτικής του Διονυσιακού Θεάτρου

Τα εν εξελίξει έργα στα μνημεία δυτικής του Διονυσιακού Θεάτρου ξεκίνησαν στο τέλος του 2011 και εντάχθηκαν στο πρόγραμμα ΕΣΠΑ. Στο Ωδείο του Ηρώδου Αττικού το έργο περιλαμβάνει την αποκατάσταση τριών σειρών εδωλίων επάνω από τη θολωτή διάοδο της ανατολικής παρόδου αλλά και τη συντήρηση των εξωτερικών επιφανειών των νότιων τοίχων του κοίλου και των αρχαίων εδωλίων του, ενώ στη Στοά του Ευμένους βρίσκεται σε εξέλιξη η αποκατάσταση τμήματος του βορείου τοίχου καθώς και της βορειοανατολικής γωνίας της (Υπόεργο 1). Στο Ασκληπιείο εκτελούνται εργασίες για την αποκατάσταση του ναού του Ασκληπιού έως το ύψος της στρώσης του καταληπτήρα του ορθοστάτη των τοίχων του σηκού (Υπόεργο 2). Πιο συγκεκριμένα, οι εργασίες που εκτελούνται στα μνημεία αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

1. Το Ωδείο του Ηρώδου Αττικού

Στο Ωδείο του Ηρώδου Αττικού εφαρμόζεται σειρά μελετών, που έχει εκπονηθεί από τον αρχιτέκτονα Ηλία Μουτόπουλο και τον πολιτικό μηχανικό Διο-

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΑΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

νύση Μονοκρούσο στο διάστημα 2003-7, οι οποίες προβλέπουν επεμβάσεις στο εσωτερικό και στις όψεις του μνημείου και αποσκοπούν τόσο στη συντήρηση και στερέωσή του όσο και στη μορφολογική του αποκατάσταση.

Έχει ήδη ολοκληρωθεί η αποκατάσταση τριών σειρών εδωλίων από νέο μάρμαρο Διονύσου επάνω από την ανατολική θολωτή πάροδο (εικ. 5). Οι νέες σειρές των εδωλίων εδράστηκαν σε αφανή δοκό από ανοξείδωτο χάλυβα, ώστε να αποφευχθεί η φόρτιση του υποκείμενου θόλου.

Το σημαντικότερο τμήμα του τρέχοντος έργου είναι αυτό που περιλαμβάνει τη στερέωση και αποκατάσταση των εξωτερικών όψεων του ανατολικού και δυτικού με-

τωπικού τοίχου του κοίλου (εικ. 6). Οι εργασίες θα περιλάβουν ενέματα, σφραγίσεις με κονίαμα, συγκολλήσεις θραυσμάτων και επιφανειακή συντήρηση του λίθου, αντιμετωπίζοντας προβλήματα αστοχιών στις ιδιαίτερες καταπονημένες αυτές περιοχές του μνημείου. Το πρόγραμμα αυτό, μετά από την ολοκλήρωση της σχετικής έρευνας για τις λεπτομέρειες της εφαρμογής, είναι έτοιμο να ξεκινήσει και θα απασχολήσει εξειδικευμένους συντηρητές λίθου. Για την εκτέλεσή του υπάρχει στενή συνεργασία της Επιστημονικής Επιτροπής με το Τμήμα Συντήρησης της νεοσυσταθείσας Εφορείας Αρχαιοτήτων Αθηνών.

Στο πλαίσιο της διαρκούς συντήρησης του μνημείου περιλαμβάνεται και η συντήρηση των αρχαίων εδωλίων του κοίλου από τις φθορές της χρήσης του μνημείου, με καθαρισμούς, συγκολλήσεις και σφραγίσεις. Το πρόγραμμα αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη.

Παράλληλα, προβλέπεται και η αποκατάσταση του

τρίτου προς τα δυτικά από τον άξονα συμμετρίας του μνημείου τόξου του περιμετρικού τοίχου του κοίλου (εικ. 7). Το τόξο αυτό ανήκει σε μία σειρά από όμοιες κατασκευές που διαμορφώνονταν στην εσωτερική πλευρά του περιμετρικού τοίχου του κοίλου. Για την αποκατάστασή του προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν τα σωζόμενα θραύσματα αρχαίων θολιτών, αλλά και νέος πειραϊκός ακτίτης. Οι νέοι θολίτες θα κατασκευαστούν από υλικό, που είχε εξορυχθεί για να χρησιμοποιηθεί στην αποκατάσταση του μνημείου από τον Αναστάσιο Ορλάνδο, αλλά δεν εντάχθηκε ποτέ στο μνημείο.

2. Η Στοά του Ευμένους

Για την αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων συντήρησης και την ανάδειξη της Στοάς Ευμένους

έχουν εκπονηθεί μελέτες από τον αρχιτέκτονα Μιχάλη Λεφαντζή και τον πολιτικό μηχανικό Διονύση Μονοκρούσο στο διάστημα 2008-2011, οι οποίες αφορούν στη στερέωση και αποκατάσταση των σωζομένων μεσαίων τόξων του βόρειου τοίχου και τη μερική αναστήλωση της βορειοανατολικής γωνίας. Το 2014 εκπονήθηκε μελέτη για συμπληρωματικές εργασίες στερέωσης στο βόρειο τοίχο του μνη-

μείου από τις πολιτικούς μηχανικούς Ευφροσύνη Σαμπά και Ελένη Καρακικέ. Στο επιστημονικό προσωπικό της συντήρησης των μνημείων του Υποέργου 1, προσετέθη, το 2014, η έμπειρη μηχανικός Β.Ε.Ε. Κυριάκη, Δρ αρχιτέκτων, γνωστή για το υποδειγματικό αναστηλωτικό της έργο στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου.

Οι εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης των μεσαίων τόξων του βόρειου τοίχου της Στοάς περιλαμβάνουν τη συμπλήρωση των ελλειπόντων τμημάτων ορισμένων θολιτών με πειραϊκό ακτίτη και τη στε-

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΑΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ρέωση-συντήρηση του υφιστάμενου υλικού. Παράλληλα, περιλαμβάνουν τη συμπλήρωση των φθαρμένων ή απολεσθέντων λιθοπλίνθων του αντιστοίχου τμήματος του κροκαλοπαγούς αναλήμματος με τεχνητό λίθο. Έχουν ήδη εκτελεστεί εργασίες συμπλήρωσης των φθαρμένων θολιτών σε τρία τόξα (εικ. 8). Οι εργασίες συμπλήρωσης του αναλήμματος από κροκαλοπαγή λίθο έχουν ξεκινήσει με δοκιμαστικές εφαρμογές, που αξιοποιούν την τεχνογνωσία των αντίστοιχων εφαρμογών στο Θέατρο του Διονύσου και τις οδηγίες του Κέντρου Λίθου του ΥΠΠΟΑ.

Στη βορειοανατολική γωνία της Στοάς έχει ήδη ολοκληρωθεί η αποκατάσταση των αρχαίων μαρμάρινων ορθοστατών, των βάσεων και τμήματος της στέψης τους (εικ. 9). Για τον σκοπό αυτό, στο βόρειο σκέλος προηγήθηκε αφαίρεση των ορθοστατών, των βάσεων και της θεμελίωσης και ακολούθησε αποκατάσταση με συμπλήρωση των αρχαίων και τοποθέτηση τριών εξ ολοκλήρου νέων ορθοστατών. Στο ανατολικό σκέλος της γωνίας συντηρήθηκαν και συμπληρώθηκαν οι ορθοστάτες και ακολούθως τοποθετήθηκαν σε νέες βάσεις. Για τα συ-

μπληρώματα των ορθοστατών και των βάσεών τους χρησιμοποιήθηκε γκρίζο μάρμαρο Πάρνωνος. Παράλληλα, ελήφθησαν άμεσα μέτρα στερέωσης για τους λίθους του μαρμάρινου ορθοστάτη, που αντιστοιχούν στα υπό αποκατάσταση μεσαία τόξα και παρουσιάζουν σημαντική φθορά.

Συμπληρωματικές εργασίες στερέωσης προβλέπεται να γίνουν σε δύο σημεία του βόρειου τοίχου της Στοάς, που βρίσκονται σε κατάσταση ετοιμορροπίας. Στα σημεία αυτά προβλέπεται η συγκόλληση λίθων που εμφανίζουν ρηγματώσεις και περιορισμένη συμπλήρωση με νέο υλικό (πειραϊκό ακτίτη, μάρμαρο Πάρνωνος στη θέση υμητίου μαρμάρου και ψαμμίτη από την Βραυρώνα στη θέση ψαμμίτη Αιγίνης), ώστε να αποτραπεί πιθανή σημειακή κατάρρευση.

3. Ο ναός του Ασκληπιού

Ο ναός του Ασκληπιού ήταν γνωστός ανασκαφικά μόνο από τη σωζόμενη θεμελίωσή του, στη ΝΔ τμήμα της Δωρικής Στοάς, του γνωστότερου μνημείου του Ιερού του Ασκληπιού. Μετά από τη

συγκέντρωση και απόδοση στο μνημείο πλήθους αρχιτεκτονικών μελών και θραυσμάτων, κατά τη διεξα-

Εικ. 7. Ωδείο Ηρώδου Αττικού: Το τόξο του βόρειου περιμετρικού τοίχου που πρόκειται να αποκατασταθεί

Εικ. 8. Στοά Ευμένους: Λεπτομέρεια από τις εργασίες αποκατάστασης ενός εκ των μεσαίων τόξων

Εικ. 9. Στοά Ευμένους: Η βορειοανατολική γωνία μετά την αποκατάσταση

ΤΑ ΕΝ ΕΞΕΛΙΞΕΙ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΤΙΑΣ ΚΛΙΤΥΟΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

χθείσα έρευνα των χρόνων 1993-2001, εκπονήθηκε από την αρχιτέκτονα Ροζαλία Χριστοδουλοπούλου και εγκρίθηκε από το ΚΑΣ το 2004 αναστηλωτική μελέτη, σύμφωνα με την οποία προτείνεται, σε πρώτη φάση, η μερική αποκατάσταση του κατώτερου μέρους του ναού, δηλαδή του κρηπιδώματος και της βάσης των τοίχων του σηκού, μέχρι το ύψος των καταληπτήρων των ορθοστατών του.

Κατά την έναρξη της εφαρμογής της μελέτης εξυγιάνθηκε η ευθυνηρία και αποκαταστάθηκε πλήρως η εσωτερική πόρινη και η εξωτερική μαρμαρίνη στρώση του πρώτου αναβαθμού της κρηπίδας, ώστε να εδραστούν με ασφάλεια όλες οι προβλεπόμενες υπερκείμενες στρώσεις. Τα αποδοσμένα αρχαία μέλη τοποθετήθηκαν στην αρχική τους θέση και τα κενά μεταξύ τους συμπληρώθηκαν με ελάχιστα μέλη από νέο λευκό μάρμαρο Διονύσου.

Στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος με την χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ, έχει αποκατασταθεί η στρώση των μελών του στυλοβάτη της πρόστασης, όπου εδράζονταν οι κίονες της πρόσοψης του ναού, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη η αποκατάσταση του κυματοφόρου τοιχοβάτη των τοίχων του σηκού, που περιλαμβάνει τον δεύτερο αναβαθμό της κρηπίδας (εικ. 10). Επίσης βρίσκεται σε εξέλιξη η τοποθέτηση πέντε εξ ολοκλήρου σωζόμενων αρχαίων, δύο συμπληρωμένων αρχαίων και πέντε νέων λίθων του τοιχοβάτη, καθώς και η αποκατάσταση του θυραίου τοίχου του σηκού, που θα συμπεριλάβει το αρχαίο συμπληρωμένο κατώφλι της θύρας. Επιπλέον, θα διαμορφωθούν και θα τοποθετηθούν στο μνημείο οι βάσεις των τεσσάρων κίωνων και της ΝΑ παραστάδας. Το έργο θα ολοκληρωθεί με την αποκατάσταση

της στρώσης του ορθοστάτη των τοίχων του σηκού (πέντε αρχαίων, τεσσάρων δομικά αποκατεστημένων και συμπληρωμένων αρχαίων και πέντε νέων λίθων) και την ενδεικτική αποκατάσταση της στρώσης του καταληπτήρα με την τοποθέτηση ενός αρχαίου και ελαχίστων αρχιτεκτονικών μελών από νέο υλικό με την ενσωμάτωση αρχαίων θραυσμάτων.

Τέλος, στα νότια του ναού προβλέπεται η κατασκευή διαδρόμου ελεγχόμενης προσέγγισης των επισκεπτών, των οποίων η πρόσβαση στο ιερό δεν είναι σήμερα δυνατή, ώστε να έχουν οπτική επαφή με το έργο που επιτελείται στο Ασκληπιείο.

Εικ. 10. Ασκληπιείο: Ο ναός κατά τη διάρκεια των τρεχουσών εργασιών (άποψη από την Ακρόπολη)

Σημείωση

1. Από το 2011 η Επιστημονική Επιτροπή Μνημείων Νότιας Κλιτύος Ακροπόλεως λειτουργεί με πρόεδρο τον Κωνσταντίνο Μπολέτη, Δρα αρχιτέκτονα, και μέλη τον Μανόλη Κορρέ, Καθηγητή ΕΜΠ, την Σοφία Μοσχονησιώτη, Προϊσταμένη του Τμήματος Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αθηνών, τον Αλέξανδρο

Μάντη, Επίτιμο Έφορο Αρχαιοτήτων, τον Κωνσταντίνο Τσάκο, Επίτιμο Έφορο Αρχαιοτήτων, τον Βασίλειο Χανδακά, Δρα πολιτικό μηχανικό και την Κέλλυ Κουζέλη, Δρα χημικό. Γραμματέας της Επιτροπής έχει οριστεί η Βάντα Παπαευθυμίου, Δρ αρχαιολόγος.

Βιβλιογραφία

Η βιβλιογραφία για τα αναφερθέντα μνημεία είναι εκτενής· οι βασικότεροι τίτλοι της, έως το 2010, με συνοπτικές παρουσιάσεις των μνημείων, δίδονται στο σχετικά λήμματα του 1ου τόμου του *Topografia di Atene* του E. Greco (2010)